

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

11

Številka: 0650-00/07-P
Ljubljana, 15. 1. 2014

Predlog

Državni svet Republike Slovenije je na 14. seji, 22. 1. 2014, na podlagi 29. in 67. člena Poslovnika Državnega sveta (Uradni list RS, št. 70/08, 73/09 in 101/10) in na podlagi posveta z naslovom *Nasilje v družini - sistemski odzivi nanj* sprejel naslednje

S K L E P E:

Državni svet Republike Slovenije je 2. decembra 2013 na pobudo Aktiva regijskih koordinatoric za obravnavo nasilja v družini in državne svetnice mag. Darije Kuzmanič Korva organiziral posvet z naslovom *Nasilje v družini - sistemski odzivi nanj*.

Državni svet je v preteklih letih soorganiziral številne posvete, ki so se bodisi v enem od segmentov dotikali nasilja ali neposredno govorili o nasilju (posveti o nasilju nad starejšimi, o diskriminaciji starejših in zagovorništvu, o nasilju kot največji kršitvi človekovih pravic in temeljnih svoboščin, o nasilju nad starejšimi v okviru domske oskrbe itd. ...). Z aktualnim posvetom se je Državni svet dotaknil problematike nasilja z vidika družine, torej bolj celovito. Poleg obeleženja petletnice sprejema Zakona o preprečevanju nasilja v družini je želel Državni svet opomniti tudi na pomemben mejnik v boju proti nasilju v družini izpred skorajda desetletja - uvedbo ukrepa prepovedi približevanja določenemu kraju ali osebi s strani policije v letu 2004.

Z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini, ki je bil sprejet februarja 2008, so bili postavljeni temelji celovitega sistema za preprečevanje in boja proti različnim vrstam nasilja v družini. Na njegovi podlagi je Državni zbor maja 2009 kot strateški dokument sprejel Resolucijo o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, ki kot izvedbene podlage predvideva dveletne akcijske načrte. Pomembna dokumenta predstavljata tudi Konvencija Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (t. i. Lanzarotska konvencija) in posodobljen Program za otroke in mladino 2006–2016 za obdobje 2013–2016.

Delovanje posameznih segmentov sistema (vzgojno izobraževalnega, policije, zdravstva, sociale) opredeljujejo tudi štirje pravilniki, sprejeti na podlagi zakona, pomemben del sistema pa predstavljajo tudi nevladne organizacije, ki so že leta pred sprejemom zakona orale ledino na tem področju, in vsak posameznik, ki kakorkoli prispeva k zmanjšanju nasilja v družini.

V izvajanje Zakona o preprečevanju nasilja v družini, sprejetem februarja 2008, in v sam sistem za preprečevanje ter boj proti različnim vrstam nasilja v družini so vpleteni številni družbeni segmenti, institucije, posamezniki. Strokovnjaki z različnih področij in razpravljavci so zato na posvetu iskali odgovore na to, ali so cilji, vloge, naloge in predvideni ukrepi različnih državnih organov in nevladnih organizacij pri obravnavi nasilja v družini pravilno in učinkovito zastavljeni.

Prav tako kot tudi na vprašanje, ali so nujne kakšne spremembe oziroma popravki sistema, da bo slednji deloval še bolje.

Posvet je povezovala državna svetnica mag. Darija Kuzmanič Korva, uvodoma pa je udeležence posveta nagovoril predsednik Državnega sveta Mitja Bervar in pri tem izpostavil družino kot osnovno celico vsake družbe, kot prvenstveno skupnost, ki svojim članom zagotavlja varnost, zavetje in druge osnovne potrebe človeka. Hkrati je opozoril, da družbena praksa kaže še drugo, veliko bolj temno plat te medalje, saj je družina kraj, kjer se zgodi največ nasilnih dejanj, med žrtvami pa je največ žensk in otrok, čeprav ne smemo zanemariti tudi pojava nasilja nad moškimi, starejšimi, invalidi, osebami s posebnimi potrebami in osebami s težavami v duševnem zdravju. Poudaril je, da je nasilje družbeni problem, ki ga je treba reševati, saj je država vsem dolžna zagotoviti varnost in zaščititi temeljne človekove pravice.

Z namenom predstavitve čim bolj širokega spektra pogledov na tematiko so v uvodnem delu posveta s svojimi predstavitvami sodelovali strokovnjaki z različnih segmentov sistema boja proti nasilju, in sicer: mag. Ružica Boškič, v.d. direktorica Direktorata za družino na Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti; mag. Viktorija Bevc s Centra za socialno delo Ljubljana Šiška kot predstavnica Aktiva regijskih koordinatoric za obravnavo nasilja v družini; Suzi Kvas kot predstavnica Sekcije varnih hiš, materinskih domov in sorodnih organizacij pri Socialni zbornici Slovenije; Neža Miklič z Oddelka za mladoletniško kriminaliteto Generalne policijske uprave Ljubljana; dr. Erika Rustja z Urada za razvoj izobraževanja, ki deluje v okviru Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport; Irena Špela Cvetežar iz delovne skupine za nenasilje v zdravstveni negi, ki deluje v okviru Zbornice zdravstvene in babiške nege Slovenije – Zveze strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije; Lan Vošnjak kot predstavnik Varuha človekovih pravic in prof. dr. Katja Filipčič s Pravne fakultete v Ljubljani.

V razpravi so po uvodnem delu z vprašanji in svojimi pogledi na tematiko sodelovali Ružica Petrovič in Francka Premzel iz Centra za socialno delo Maribor, Iris Pisar iz Kriznega centra za mlade iz Centra za socialno delo Ljubljana Bežigrad ter Anton Toni Klančnik s Policije.

Na podlagi predstavitev in razprave na posvetu so bili oblikovani naslednji s k l e p i :

I. ZAZNAVA NASILJA V DRUŽBI IN DRUŽINI, RAZLIČNE MANIFESTACIJE NASILJA, RAZLIČNE RIZIČNE SKUPINE TER MOŽNI UKREPI:

- a) Napredek na področju zaznave nasilja v družini kot perečega družbenega pojava je moč zaznati, saj se še pred desetletjem ni priznavalo, da nasilje v družini in družbi sploh obstaja. Slednje se je začelo spreminjati s prvimi akcijami nevladnih organizacij, ki delujejo na tem področju, in s sodelovanjem med centri za socialno delo in nevladnimi organizacijami v začetku prejšnjega desetletja, kar se je nadgradilo s sprejetim Zakonom o preprečevanju nasilja v družini (v nadaljevanju: ZPND) 2008.
- b) Od zaznave nasilja v javnosti in zavedanja, da je slednje vpeto v delovanje celotne družbe, je odvisno, koliko bomo kot država uspešni pri njegovem preprečevanju. Pomembno je, da celotna družba sprejme nasilje kot družbeni in ne kot individualni problem posameznika. Posluš za razrešitev problematike se mora prvenstveno oblikovati na najvišjih državnih ravneh in vprašanja odgovornosti za nasilje v družbi in družini se ne bi smelo deliti, saj je odgovornost skupna.

- c) Vprašanja nasilja tako v celotni družbi kot v družini je treba pravilno nasloviti in ozaveščati ljudi, tudi z medijskimi akcijami in ustreznim izobraževanjem strokovnjakov in ljudi vseh generacij, še zlasti najmlajših.
- d) Nasilje se ne manifestira samo v fizični obliki, ampak je tudi psihično, spolno in ekonomsko. Žrtve nasilja niso samo ženske in otroci, čeprav so v večini, ampak tudi starejši, invalidi in moški.
- e) Ekonomsko in psihično nasilje je težje zaznati in ga je tudi težje obravnavati, saj se na primer pri psihičnem nasilju pogosto niti sami povzročitelji nasilja ne zavedajo, da ga izvajajo, prav tako se lahko tudi žrtev dolga leta ne zaveda, da je deležna tovrstnega nasilja.
- f) V praksi tako javne kot nevladne organizacije zaznavajo povečan pojav nasilja v družini (po nekaterih ocenah tudi za 300 %). Trenutna gospodarska in družbena kriza potencira pojave nasilja zaradi občutka nemoči, zaradi finančnih in psihičnih stisk ljudi, hkrati pa zaradi pomanjkanja finančnih sredstev omejuje učinkovitost povezovanja organizacij za obravnavo nasilja na sistemski ravni. Žrtve nasilja se prav zaradi ekonomske neodvisnosti ne odločajo za prekinitev nasilja, kar ogroža njihovo zdravje in kakovost življenja. Zaradi tega je trenutno še bolj nujno pravočasno ukrepati in zagotoviti, da se sistem med seboj tesneje povezuje, in da omejena finančna sredstva ne predstavljajo izgovora za neaktivnost.
- g) V korist žrtev nasilja je treba razvijati dobro prakso na tem področju in vseskozi iskati nove rešitve, inovativne pristope, modele in tipe reševanja težav, razvijati nove storitve, ki bodo prilagojene potrebam posameznikov – tako žrtvam nasilja kot povzročiteljem. Začarani krog nasilja se lahko razreši samo tako, da se ga prekine.
- h) V določenih regijah Slovenije je pojav nasilja v družini potenciran zaradi splošnih razmer v teh regijah (visoka stopnja nezaposlenosti, revščina, stiske), zato bi bilo treba tem regijam posvečati dodatno pozornost. Napovedan je ukrep: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport bo januarja 2014 v sodelovanju s CSD in Policijo izvedlo izobraževanje za strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju v najbolj kritičnih regijah.

II. UČINKOVITEJŠE DELOVANJE SISTEMA NA PODLAGI MEDRESORSKEGA SODELOVANJA:

- a) Nujna je nadaljnja krepitev medresorskega sodelovanja, saj je tudi do sprejema Zakona o preprečevanju nasilja (ZPND) prišlo zato, ker se je pokazalo, da se posamezni segmenti, ločeno eden od drugega, ne morejo učinkovito spopadati s pojavom nasilja, ki je zelo kompleksen.
- b) Vložiti je treba več truda v medsebojno poznavanje in razumevanje izhodišč ter načinov dela posameznih segmentov sistema, saj bo to pripomoglo k jasnejšim pričakovanjem glede zmožnosti in pristojnosti odzivanja posameznega dela sistema in k boljšemu delovanju sistema kot celote. Vse možnosti sodelovanja različnih organov v sistemu med seboj še niso izčrpane, zlasti se pogreša intenzivnejše sodelovanje s strani zdravstva, sodišč in tožilstev.
- c) Vstop in tudi izstop policije v proces obravnave nasilja v družini mora biti hiter, saj policija s svojimi ukrepi naredi prostor za delo drugih institucij. Če mora policija večkrat posredovati pri isti družini, to kaže na neučinkovitost sistema kot celote.

d) Primeri dobrih praks:

- Delovanje medresorske skupine, katere nosilec je Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki je bila ustanovljena 2008 in ki poleg omenjenega ministrstva povezuje še Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za notranje zadeve, Policijo, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za pravosodje in Ministrstvo za kulturo.
- Redni letni nacionalni in regionalni posveti med centri za socialno delo in Policijo.
- Formalna in neformalna srečanja med policisti in delavci centrov za socialno delo.
- Posvet Skupnosti centrov za socialno delo z okrožnimi državnimi tožilci glede ukrepanja in možnosti sankcioniranja.
- Sodelovanje vzgojno-izobraževalnih zavodov (VIZ), centrov za socialno delo (CSD) in Policije na podlagi Dogovora v zvezi z izvajanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki ureja postopek odzivanja na zaznano nasilje s strani CSD in VIZ.
- Vključevanje Ministrstva za kulturo v medresorske ukrepe na področju preprečevanja nasilja v družini (medijske akcije, ozaveščanje preko leposlovja, ljudskih pripovedi, filmov, nadaljevanj in oddaj na TV, lutkovnih predstav, gledališča, sodobne likovne umetnosti in glasbe).
- Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport je izdalo zbornik *Skozi umetnost o medosebnih odnosih*.
- Napoved projekta VESNA kot nacionalne kampanje proti vsem oblikam nasilja nad ženskami vseh starostnih kategorij in vseh oblik, ki bo izvedena v sodelovanju med Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Ministrstvom za notranje zadeve.

III. PROGRAMI POMOČI IN FINANCIRANJE IZVAJALSKE MREŽE:

- a) Vloga nevladnih organizacij v sistemu pomoči je ključnega pomena, saj slednje izvajajo pomemben del programov, namenjenih žrtvam in povzročiteljem nasilja. Sredstva, namenjena za izvajanje programov v integralnem proračunu, se za nevladne organizacije skozi leta zmanjšujejo. V finančni shemi za obdobje 2014–2020 bi bilo treba zato upoštevati dejstvo, da potrebe po programih s področja preprečevanja nasilja, ki jih izvajajo nevladne organizacije, tudi zaradi trenutnih družbenih razmer, naraščajo, in zagotoviti način za stabilen vir financiranja programov in storitev pomoči.
- b) Razširiti bi bilo treba mrežo raznih oblik pomoči tako žrtvam kot povzročiteljem nasilja iz mestnih predelov, kjer že obstajajo oblike pomoči, tudi na podeželje.
- c) Več pozornosti bi bilo treba nameniti regijam, v katerih je pojavnost nasilja večja in temu primerno zagotoviti večje število programov in njihovo večjo dostopnost.
- d) Programov za delo s povzročitelji nasilja je bistveno premalo. Povečanje njihove dostopnosti bi omogočilo več možnosti za odločitve sodnikov, da bi v primeru pogojne obsodbe povzročitelja nasilja tega napotili v program (op. v primeru neudeležbe bi ga doletela zaporna kazen).

IV. ZAŠČITA ŽRTEV, ZLASTI OTROK:

- a) Zagotoviti je treba dovolj rehabilitacijskih in drugih socialnih programov, ki so nujni za okrevanje otrok žrtev nasilnih dejanj, zagotoviti takojšnji umik otroka iz okolja, v katerem je ogrožen zaradi nasilja, in izvajati vse možne ukrepe za zaščito otrok, ki so žrtve nasilja.

- b) Otrokove koristi morajo biti vedno na prvem mestu in naloga strokovnih delavcev oziroma odraslih je, da mu zagotovijo pomoč, ga zaščitijo, predvsem pa verjamejo, če spregovori o nasilju nad njim. Vsak strokovni delavec v sistemu bi moral brez pomisleka prevzeti odgovornost in s ciljem največje možne zaščite otroka pričati na sodišču.
- c) V večji meri je treba izkoristiti obstoječe varne sobe, tudi za izvajanje stikov pod nadzorom, kot tudi za obravnave in zaslišanja prek sodišč, da bi se otroke zaščitilo pred neposrednim stikom z obtoženci v obravnavah. Varne sobe bi se lahko uporabile tudi pri odraslih žrtvah nasilja.
- d) Na podlagi zagotovitve ustrezne finančne pomoči in brezplačne pravne pomoči omogočiti žrtvi, ki se sicer zaradi finančne stiske ne bi odločila za sodelovanje v kazenskem postopku zoper povzročitelja nasilja, da se za to vseeno odloči. Navkljub kriznim časom bi na tem področju morali narediti nadaljnje korake.
- e) Še več pozornosti je treba nameniti spolnim zlorabam otrok. Starost otrok, ki spregovorijo o spolnem nasilju, se namreč znižuje, a se pojavljajo številne težave v obravnavni takšnih primerov, saj se pogosto zgodi, da zaradi pomanjkanja dokazov, ali ker se otroku ne verjame, postopki ustavljajo, in otrok se vrne nazaj v okolje, v katerem doživlja nasilje.
- f) V primeru, ko je žrtev nasilja ženska z otrokom, ki bi se rada umaknila iz domačega okolja, je treba paziti tudi na pravico otroka, da ohrani stike z drugim od staršev, če si tega želi.
- g) Nasilje nad starejšimi in invalidi zajema cel spekter različnih oblik nasilja. Poleg fizičnega nasilja je čedalje bolj pogosto tudi ekonomsko nasilje (razpolaganje s pokojninami s strani sorodnikov in odrekanje domske oskrbe, četudi bi jo starejša oseba glede na zdravstveno stanje potrebovala, ...). Starejše osebe, ki so žrtve nasilja, pogosto ne želijo podati prijave in policiji velikokrat ne zaupajo, zlasti če so povzročitelji sorodniki, zato bi morali tukaj bolj aktivno vstopiti v proces ostali organi in službe (npr. patronažna služba).

V. UKREPI, POVEZANI S POVZROČITELJI NASILJA:

- a) Sistem se premalo intenzivno usmerja v delo s povzročiteljem nasilja. Večina povzročiteljev izvaja nasilje iz stiske, zato bi bilo v praksi treba več pozornosti nameniti tudi pomoči njim, ne samo žrtvam nasilja.
- b) Povzročitelj nasilja mora prevzeti odgovornost za svoje ravnanje, se vključiti v ustrezno strokovno pomoč, udeležiti treninga socialnih veščin ter prejeti primerno sankcijo za svoje kaznivo dejanje. Kazensko pravo in kaznovanje sicer lahko prispevata k premiku ali spremembi vzorca nasilneža, ampak še bolj pomembni so programi, ki bi učinkovito vplivali na spremembo njihovega vedenja in na podlagi preventivnega ukrepanja preprečili morebitno ponavljanje nasilnih dejanj tudi na novih žrtvah. Ukrepi naj ne bodo usmerjeni zgolj v kaznovanje, ampak zlasti v spremembo vedenja. Zlasti v primeru spolnega nasilja bi bilo treba zagotoviti ustrezne programe rehabilitacije nasilnih oseb, saj teh v praksi primanjkuje.
- c) Tudi ko govorimo o starejših osebah nad 64 let, se slednji še vedno pogosto pojavljajo tudi kot povzročitelji nasilja, zato bi bilo treba ukrepe za preprečevanje nasilja prilagoditi tudi temu segmentu.

- d) Da bi vplivali na ravnanja povzročiteljev nasilja, je treba okrepiti tudi samo žrtev. Slednja se bo šele uspešno opolnomočena lahko zoperstavila povzročitelju nasilja in mu dala vedeti, da takšnega vedenja ne dopušča. To pa bo zmožna storiti samo takrat, ko bo dobila jasen signal s strani sistema, da jo podpira in da je varna.

VI. TEŽAVE Z NASTANITVIJO ŽRTEV NASILJA IN POVZROČITELJEV NASILJA:

- a) Pojavljajo se težave z namestitvami:
- Za zelo težke primere žrtev nasilja, zlasti za otroke bi potrebovali specializirane oblike namestitev.
 - Za žrtve nasilja po odhodu iz varnih hiš in drugih programov pomoči. Razpoložljivih bivalnih enot za daljši čas je malo, subvencijo za najemnino pa je možno dobiti le v občini stalnega bivališča, kar v praksi pomeni, da so žrtve nasilja pri iskanju novega bivališča geografsko in prostorsko omejene in s tem velikokrat premalo oddaljene od povzročitelja nasilja. Poleg ustrezne namestitve bi jim bilo treba zagotoviti tudi nove oblike programov, psihosocialno pomoč in podporo, da bodo lahko čim prej zaživel samostojno.
 - Za mladoletne povzročitelje nasilja, ki jim je bil izrečen ukrep prepovedi približevanja je nesprijemljivo, da se jih namešča v krizne centre za mlade, kjer so skupaj z žrtvami nasilja, zato je nujno treba izpeljati že nekaj časa pripravljene načrte za specializacijo Kriznega centra Celje kot namestitvene enote za mladoletne povzročitelje nasilja.
- b) Čim prej je treba izpolniti cilje iz posodobljenega Programa za otroke in mladino 2006–2016 za obdobje 2013–2016, ki se dotikajo novih oblik namestitev otrok, ki so žrtve nasilja (institucija, v kateri bi delovali različni strokovnjaki za celovito obravnavo otroka žrtve ter jim zagotavljali takojšnjo pomoč (t. i. forenzična hiša) in izvedbo specializiranih posebnih oblik namestitve za zelo oškodovane otroke zlasti v primerih spolnih zlorab).

VII. PODROČJE IZOBRAŽEVANJA:

- a) Zagotoviti je treba stalno usposabljanje strokovnih delavcev, ki delajo z otroki in mladino ter vključiti naloge prepoznavanja in preprečevanja nasilja v delo javnih zavodov s področja vzgoje in izobraževanja (ZRSS; CPI; Šola za ravnatelje, Pedagoški inštitut).
- b) Jasneje je treba določiti pristojnosti in način vodenja postopkov, ko otrok v šoli ali drugem vzgojno-izobraževalnem zavodu pove, da doživlja nasilje, zato pričakujemo, da bo velik napredek na tem področju narejen tudi s podpisom Dogovora v zvezi z izvajanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini s strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za izobraževanje, šolstvo in šport ter Ministrstva za notranje zadeve, vključno z Generalno policijsko upravo, podpisanim 5. 12. 2013.

VIII. PODROČJE ZDRAVSTVA:

- a) Zdravstvo je ocenjeno kot trenutno šibkejša točka sistema, saj ni zagotovljenih nobenih sistematičnih ukrepov na področju nasilja kljub temu, da je nasilje v veliki meri tudi zdravstveni problem (pušča posledice na zdravju ljudi - tako duševnem kot telesnem - in da za družbo predstavlja velik strošek). Po številnih ocenah Ministrstvo za zdravje še vedno premalo sodeluje z ostalimi segmenti sistema (centri za socialno delo, policija) tako neposredno kot kar zadeva multidisciplinarne time.

- b) Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti v 3. členu določa, da zdravstveni delavci pri svojem delu sledijo strokovnim smernicam za obravnavo nasilja v družini, ki jih potrdi Zdravstveni svet. Kljub številnim pozivom področja zdravstvene nege Ministrstvo za zdravje omenjenih smernic še vedno ni oblikovalo, zato bi bilo slednje nujno pripraviti, prav tako tudi protokole za obravnavo nasilja v zdravstvenih institucijah kot pomoč zdravstvenim delavcem pri njihovem delu in ob soočanju z grožnjami in agresivnostjo povzročiteljev nasilja. O pojavu nasilja bi bilo treba ozaveščati tudi zdravstveni vodstveni kader.
- c) V sistem obravnave nasilja in izobraževanja o preprečevanju nasilja bi bilo treba sistematično vključiti vse zdravstvene profile, k čemur poziva tudi Zbornica zdravstvene in babiške nege Slovenije - Zveza strokovnih društev medicinskih sester, babic in zdravstvenih tehnikov Slovenije, ki se kot strokovno združenje na področju zdravstvene nege aktivno angažira na področju izobraževanja in obravnave nasilja (predavanja, delavnice, kampanje ozaveščanja na temo prepoznavanja in obravnavanja različnih vrst nasilja). V okviru Zbornice - Zveze že od 2000 deluje posebna delovna skupina za nenasilje, katere članice naloge izvajajo prostovoljno v svojem prostem času.
- d) 2013 je bila Zbornici - Zvezi odvzeta pristojnost licenciranja za zdravstvene tehnike tako, da slednji niso več deležni izobraževanja na področju nasilja v družini in na delovnem mestu, ki so ga sicer v okviru izobraževanja o zakonodaji s področja zdravstva (na podlagi sklepa odbora Zbornice - Zveze) deležni medicinske sestre, babice in do letos tudi zdravstveni tehniki, ki so zaprosili za licenco za opravljanje poklica. Izobraževanje na tem področju je torej ostalo zagotovljeno zgolj za manjšino v zdravstveni negi, kar je slabo.
- e) Od zaposlenih v zdravstvu se pričakuje, da so senzibilni, da zaznavajo žrtve nasilja in imajo znanja, da lahko nudijo tako zdravstveno kot tudi psihosocialno pomoč. Ker so v zdravstvenih zavodih vseskozi prisotni, imajo tudi največ možnosti, da z žrtvami nasilja vzpostavijo zaupen odnos, ki je pri delu z žrtvami nasilja ključnega pomena, zato jim je za dobro delovanje treba dati ustrezne usmeritve, jih izobraziti in ozaveščati, kar pa trenutno ni sistematično zagotovljeno.
- f) Sistem za obravnavo in preprečevanje nasilja bi nujno potreboval več informacij s strani zdravstvenega sistema glede sumov nasilja. Prav zdravstveni delavci so tisti, ki pogosto prvi pridejo v stik z žrtvijo. V primerjavi z drugimi institucijami so zdravstvene institucije tudi najmanj stigmatizirane, saj so javni prostor, kamor se zateče večina žrtev nasilja. Nujno bi morali zagotoviti, da so v zdravstvenih institucijah zaposleni ali dostopni strokovnjaki, ki bi bili posebej izobraženi za izvajanje pomoči žrtvam nasilja, ker so tam žrtve izpostavljene najmanjšemu tveganju.
- g) Treba bi bilo povečati vlogo patronažne službe v začetnih fazah ukrepanja, predvsem v fazi prepoznave nasilja v družini, saj imajo prav patronažne sestre najlažji vpogled v dogajanje v domačem okolju in dostikrat pridejo v stik z družino pred centri za socialno delo in policijo. Za številne bolezenske znake namreč obstaja vzrok v nasilju v družini, a se ga tam ponavadi ne išče. Zveza - Zbornica ima za to pripravljen poseben Protokol obravnave nasilja v patronažni dejavnosti, ki je bil 2010 tudi posodobljen, vendar bi bil nujen tudi angažma s strani Ministrstva za zdravje.
- h) Treba bi bilo oblikovati specifična navodila za delovanje na področju zaznave in obravnave nasilja pri delu na posameznih področjih v zdravstvu, ki so po načinu dela specifična (pediatrija, ginekologija, urgencia, patronažna služba).

IX. IZOBRAŽEVANJE, OPOLNOMOČENJE IN VLOGA STROKOVNIH DELAVCEV V SISTEMU:

- a) Redno in sistematično usposabljanje različnih profilov strokovnjakov, ki delujejo v sistemu obravnave nasilja, o nasilju v družini je nujno, še zlasti, če gre za sodelovanje med različnimi resorji (primer dobre prakse: vključitev svetovalne službe centrov za socialno delo v usposabljanje delavcev v vzgoji in izobraževanju). Izvede naj se čim več medresorskih in specializiranih izobraževanj in posvetov, ne samo na državni, ampak tudi regijski ravni, saj bo s tem omogočena tesnejša povezava znotraj in med posameznimi službami v sistemu in članov regijskih timov.
- b) V okviru izobraževanj naj bo več poudarka danega praksi, delavnicam in treningom, ki naj bodo v manjših skupinah, kar bo omogočilo bolj kakovostno delo, možnost medsebojne razprave in aktivacijo vseh udeležencev.
- c) Treba je zagotoviti dobre pravne in strokovne podlage za sprejemanje avtonomnih strokovnih odločitev s strani konkretnih strokovnjakov v konkretnih primerih obravnave nasilja. K večji strokovnosti odločitev poleg dobre zakonodaje pripomore tudi poznavanje področja in dela drugih strokovnjakov s področja preprečevanja nasilja v družini in odprava številnih drugih dejavnikov, ki lahko vplivajo na odločitve (pritiski nasilneža, nerealna pričakovanja žrtve, medijski pritiski in osebna razmišljanja ter odnos strokovnjaka do nasilja in njegovih osebnih izkušenj z nasiljem).
- d) Strokovnjakom za obravnavo nasilja je treba dati podlage za uspešno osebno soočanje z nasilneži in jih pri tem ustrezno zaščititi. Prav tako jih je treba poučiti o dinamiki nasilja, saj bodo s tem postali bolj senzibilni za njegove pojavne oblike. Nasilje v družini naj ne bo več tabu, ampak naj bodo strokovnjaki tako ozaveščeni, da bodo sami iskali rešitve in opozarjali na pojave nasilja.

X. PODROČJE SODIŠČ IN TOŽILSTEV:

- a) Na področju dela sodišč in tožilstev še vedno primanjkuje zlasti sodnih izvedencev in ustrezen odziv, ozaveščenost o pojavu nasilja in sistematičnost ukrepov.
- b) Končni del postopka obravnave nasilja (delo tožilstev in sodišč) še vedno velja za šibko točko. Ko policija in ostali organi izvedejo vse, kar lahko, se namreč velikokrat ustavi v sodnih postopkih. Okrožna državna tožilstva in sodišča bi morala zagotoviti epilog ovadb za kazniva dejanja.
- c) Sodni postopki so dolgotrajni in potekajo v smeri, da je žrtev tista, ki mora dokazovati, da je res žrtev. Prav tako žrtev nasilja nima pravice do brezplačnega pravnega zastopnika po uradni dolžnosti kot jo ima povzročitelj nasilja.
- d) Zavržbe kazenskih ovadb velikokrat temeljijo na razlagi, da ne gre za nasilje oziroma, da ne gre za trajne življenjske skupnosti, saj se težave lahko pojavljajo zaradi različnih razlag 191. člena Kazenskega zakonika in sodne prakse glede tega člena, ki vzpostavlja (pre)visoke kriterije glede opredelitev ravnanj, ki bi sodila v kaznivo dejanje nasilja v družini (pogoj kontinuitete dogajanja, zahteva dokaza o podrejenem položaju žrtve). Tako je vse več nasilnih dejanj opredeljenih kot tistih, ki se obravnavajo kot prekršek, ali pa so žrtve napotene na zasebno tožbo. Postopek se velikokrat ustavi tudi zato, ker žrtev, ki je dolžna pričati, zaradi določenih razlogov tega ni sposobna izpeljati.

- e) Prijava groženj je možna le na zasebno tožbo (135. člen Kazenskega zakonika), ki ne predvideva upravičenosti do brezplačne pravne pomoči žrtve, kar je lahko problematično predvsem pri žrtvah s slabšim socialnim položajem.
- f) Zaščita je večkrat na strani povzročitelja, ki ostaja v domačem okolju, umika pa se žrtev, kar je nesprijemljivo.
- g) Kazenski pregon naj ne bo edina rešitev problema nasilja - lahko sicer poskrbi za umik najbolj nevarnih oseb, ampak probleme je treba reševati celovito, tudi s preventivo in prevzgojo povzročiteljev nasilja.
- h) Kazenski postopek ima v sebi vgrajene mnoge varovalke, kako zaščititi obdolženca pred izvajanjem morebitnega nasilja države nad njim, pogosto pa se s tem ščitenjem škodi žrtvi nasilja. Če se v kazenskem pregonu ne ugotovi, da je bilo dejanje nasilja dejansko izvršeno, ali če se iz različnih razlogov slednji ustavi (pomanjkanje dokazov, zastaranje) in če je žrtev otrok, potem je ta prepuščen nadaljnjemu življenju z nasilnežem, ne da bi se mu lahko zagotovilo ustrezno pomoč.
- i) Institut zagovorništva otroka je dobro zastavljen, a če se eden od staršev ne strinja z zagovorništvom, to potegne za seboj dolge postopke, kar pa ni v korist otroka. Kakovost dela zagovornikov otrok mora biti največja možna in o dodeljenem zagovorniku otroka bi bilo treba avtomatično obveščati pristojni center za socialno delo (trenutno do te informacije pridejo samo na svojo pobudo, saj niso stranka v postopku).
- j) Delo sodnih izvedencev v primerih kazenskih postopkov, povezanih z nasiljem nad otroki, bi moralo biti čim bolj kakovostno izvedeno. Sodni izvedenci so tisti, ki odločajo o usodi otroka, saj ima njihovo mnenje večjo težo od mnenja strokovnega delavca na centru za socialno delo. Razgovori z otroki bi morali biti daljši, mogoče celo večkratni, da se lahko vzpostavi zaupanje. V primeru postopkov ločitev naj se z namenom razbremenitve otroka in vzpostavitve odnosa zaupanja z njim pogovarja samo en izvedenec in ne več različnih.
- k) Ker Družinski zakonik ni bil sprejet, področje stikov pod nadzorom ostaja neurejeno. Začasni stiki se zato še vedno omogočajo na podlagi zahteve osumljenca, ne da bi izvedenci sploh imeli stik z otrokom.
- l) Mediacije in poravnave na sodišču niso najbolj primerna pot reševanja nasilja v družini. V praksi se namreč kaže, da se tovrstni dogovori, sprejeti znotraj sodnih dvoran, izven teh ne izpolnjujejo in da situacije s prepletanjem postopkov po Zakonu o preprečevanju nasilja in po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ne prinašajo dobrih rešitev.

XI. PODROČJE SOCIALE IN DELO REGIJSKIH KOORDINATORJEV ZA OBRAVNAVO NASILJA:

- a) Vloga regijskega koordinatorja za obravnavo nasilja v družini naj postane čim bolj nevtralna, da jo lahko tako uporabniki kot strokovne službe CSD uporabijo ob zahtevnejših obravnavah, predvsem kot prispevek k strokovnim odločitvam kot čim bolj kakovostno in učinkovito reševanje problemske situacije uporabnika.
- b) Ob napovedani reorganizaciji centrov za socialno delo naj se ohrani in razvija strokovno avtonomijo področja obravnave nasilja v družini.

- c) Razmisliti je treba o tem, kakšen strokovni kader lahko dela na področju obravnave nasilja v družini. Predlagamo, da je to strokovnjak z večletnimi izkušnjami, ki je motiviran, ne pa da lahko to delo opravlja začetnik brez izkušenj, kar se danes dogaja! Kljub temu, da so normativi glede obravnave nasilja v družini jasno postavljeni, niso vedno izpolnjeni. Strokovni delavci na centrih za socialno delo so velikokrat preobremenjeni, kar lahko negativno vpliva na kakovost dela.
- d) K še boljšemu delu in dvigu strokovnosti koordinatorjev za obravnavno nasilja v družini in celotnega sistema lahko pripomore predvsem izkustveno učenje prek prakse. Treba je dograditi mrežo sodelovanja tako znotraj posameznega centra za socialno delo kot tudi z zunanjimi institucijami (trenutno največji primanjkljaj predstavlja premalo razvito sodelovanje s področjem zdravstva).

XII. IZKUŠNJE IN PRIPOMBE VLADNIH IN NEVLADNIH ORGANIZACIJ:

Kljub dobrim zakonskih osnovam v praksi velikokrat prihaja do težav pri zagotovitvi pomoči žrtvam nasilja, saj zaznavamo kršenje pravic žrtvam, ki se zatečejo po pomoč k vladnim ali nevladnim organizacijam na naslednjih področjih:

- a) Denarna socialna pomoč: brezposelna ženska, žrtev nasilja, ki je še poročena, lahko ni upravičena do denarne socialne pomoči, saj se pri odločanju o pravici upošteva možev dohodek. Pot do pridobitve denarne socialne pomoči je v takšnih primerih predolga (vloga za razvezo, vloga za brezplačno pravno pomoč, navezava stika z odvetnikom, priprava tožbe). Enako velja tudi za otroški dodatek in subvencijo vrtca.
- b) Subvencionirana najemnina za žrtve nasilja: večina občin pridobitev pravice pogojuje z enoletno prijavo stalnega bivališča. V primeru umika žrtve z naslova stalnega bivanja, kar je pogosto, slednja torej do subvencije ni upravičena.
- c) Brezplačna pravna pomoč je težje dostopna. Z dolgotrajnimi postopki se upošteva premoženje, s katerimi žrtev nasilja dejansko ne razpolaga oziroma je v solastništvu s povzročiteljem nasilja. Postopek razdelitve premoženja lahko traja nekaj let.
- d) Prejemanje pošte za žrtve nasilja: po Zakonu o upravnem postopku se po novem pošte ne preusmerja več na poštne predale, ampak se po nekaj dneh pošta vloži na naslov, napisan na pošiljki.
- e) Zaznavamo večjo revščino in težjo zaposljivost žrtev nasilja, zlasti žensk, ki so brez podpore staršev in sorodnikov, brez razvite socialne mreže in zaposlitve. Ker nimajo zagotovljenega varstva za otroke in denarja za plačilo, so omejene pri zaposlovanju.
- f) Pomanjkanje cenovno ugodnejših stanovanj in možnosti za nastanitev žrtev nasilja po odhodu iz programa pomoči.
- g) Zaskrbljujoč je položaj tujk, žrtev nasilja, ki se kaže v neurejenih temeljnih človekovih pravicah za bivanje, zavarovanje, finančna sredstva, brezplačno pravno pomoč. Slabo so seznanjene z zakonodajo, pravicami, odgovornostmi, težje razumejo jezik, velikokrat so deležne izkoriščanja s strani delodajalcev.
- h) Problematika prisilnih porok je sicer po obsegu omejena, ampak je prav tako pereča.

XIII. UKREP PREPOVEDI PRIBLIŽEVANJA:

- a) Podaljšanje izrečenega ukrepa prepovedi približevanja, ki se izvede na predlog žrtve, ni ustrezno urejen. V primeru mladostnika se morajo za to odločiti njegovi starši in redko kdo je zmožen sprejeti to odločitev.
- b) Pri starejših osebah se ponavlja enak problem kot pri nasilnih mladostnikih - predlogov za podaljšanje ukrepov prepovedi približevanja s strani starejših, ki so žrtve nasilja, zaradi ekonomske ali druge odvisnosti od povzročiteljev ni veliko, čeprav bi to pomenilo pridobitev dveh mesecev dodatnega časa za izvajanje različnih ukrepov z namenom preprečitve ponovitve nasilnih dejanj.
- c) Možnost podaljšanja ukrepov za odvrnitev nadaljnje škode po 19. členu Zakona o preprečevanju nasilju v družini (ZPND) za šest mesecev na predlog žrtve in možnost podaljšanja ukrepa prepovedi približevanja s strani preiskovalnega sodnika, prav tako na predlog žrtve, za nadaljnjih 60 dni na podlagi 61. člena Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol) ne bi smela biti izključujoča. Trenutno se namreč odločitve preiskovalnih sodnikov v praksi pogosto nagibajo v smer zavrnitve ali zavrnjenega podaljšanja izrečenega ukrepa po ZNPPol, če je že bil izrečen ukrep po ZPND. Zagotovljena bi morala biti hkratna uporaba obeh ukrepov v smislu njunega dopolnjevanja, saj bi s tem pridobili pomemben dodatni čas.

XIV. OBSTOJEČA ZAKONODAJA IN PREDLOGI ZA SPREMEMBE:

- a) 2008 sprejeti Zakon o preprečevanju nasilja v družini je pomenil velik sistemski in predvsem družbeni premik naprej na področju preprečevanja nasilja, vendar do zdaj vse, kar je zapisano v zakonu in kar si je želela stroka, še ni realizirano. Težave, ki se pojavljajo v praksi, bi bilo treba reševati sproti in sistematično.
- b) Akcijski načrt za preprečevanje nasilja v družini 2012–2013 odseva finančno situacijo v državi, saj je usmerjen predvsem na realizacijo že obstoječih nalog in projektov, ne uvaja pa novih rešitev. Pri pripravi Akcijskega načrta za leti 2014 in 2015 bi bilo zato treba, kljub finančnim restrikcijam, iskati nove, inovativne pristope in razširiti programe.
- c) Vsi štirje pravilniki o obravnavi nasilja, ki so bili oblikovani na podlagi Zakona o preprečevanju nasilja v družini in so zdaj razpršeni po posameznih segmentih sistema, naj se združijo v enega in tako pripomorejo k okrepitvi sodelovanja med posameznimi deli sistema in njihovimi izvajalci.
- d) Zakon o preprečevanju nasilja v družini je treba spremeniti in dopolniti na podlagi dosedanjih praktičnih izkušenj in na podlagi vključevanja vseh v sistem vključenih strok. Spremembe bodo razvidne tudi iz poročil o izvedbi nalog, zastavljenih v okviru Akcijskega načrta za preprečevanje nasilja v družini 2012–2013, ki jih bodo morali pripraviti vsi resorji v okviru medresorske skupine, ki jo vodi Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti.
- e) **Predlagane spremembe Zakona o preprečevanju nasilja v družini (ZPND):**
 - Zagotoviti, da ZPND resnično prispeva k učinkoviti in celoviti obravnavi nasilja v družini, katere temeljni cilj je zagotovitev dolgoročne varnosti.
 - Nujno je treba oblikovati zakonodajne določbe, ki bodo omogočale dejansko izvrševanje izrečenih ukrepov po ZPND, nadzor in sankcioniranje kršitev.

- Pri spremembi ZPND naj se upoštevajo pripombe Policije, ki jih je dne 31. 1. 2013 posredovala Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in invalide.
- V ZPND naj se uredi vse nujne podlage za pomembne ukrepe na področju boja proti nasilju, ki so bile sicer že vključene v predlog Družinskega zakonika (npr. prepoved telesnega kaznovanja), a zaradi zavrnitve slednjega na referendumu niso bile sprejete.
- Razmisliti je treba o prilagoditvi ukrepov za soočanje z ekonomskim nasiljem (ukrep odstranitve povzročitelja ali prepoved približevanja pri tej obliki nasilja nima enakega učinka kot pri fizičnem nasilju).
- Brezplačna pravna pomoč je trenutno po ZPND zastavljena zelo ozko, čeprav je zastavljena pravilno (pomoč je odvisna od drugih potreb žrtve, ne samo od premoženjskega stanja), zato bi jo bilo treba razširiti tako znotraj ZPND kot tudi na druge postopke.

f) **Nujne so določene spremembe kazenske zakonodaje**, in sicer:

- Sprememba neustrezne definicije grožnje v 135. členu Kazenskega zakonika in z njim povezanim 191. členom istega zakonika, ki ureja nasilje v družini. Cilj je izboljšanje podlag za samo definiranje nasilnega dejanja in ukrepanje s strani Policije.
- Sprememba 135. člena Kazenskega zakonika bi bila nujna tudi v delu, kjer določa, da se pregon za dejanje grožnje začne na zasebno tožbo (tretji odstavek). Žrtve so namreč pogosto slabo finančno situirane in si tožbe ne morejo privoščiti.
- Uvesti bi bilo treba zakonske podlage za pregon v primeru zalezovanja, saj trenutno organi pregona nimajo podlage za zaščito žrtve zalezovanja.
- Spremeniti bi bilo treba ureditev glede kritja stroškov postopka v primeru umika predloga za pregon zaradi kaznivega dejanja po začetku glavne obravnave s strani žrtve. Po trenutni ureditvi (239. člen Zakona o kazenskem postopku) stroške krije žrtev, pri čemer se ne upošteva razlogov za njeno odločitev, ki so lahko v primeru nasilja tehtni. V oblikovanje omenjenih določb je bila premalo vključena stroka, zato bi bilo treba slednjo intenzivneje vključiti v pripravo sprememb.

g) Zagotoviti je treba specifična navodila za ukrepanje oziroma smernice na posameznih področjih sistema, ki bi strokovnjakom nudile oporo pri odzivanju na situacije v praksi. Primer: oblikovati bi bilo treba natančnejše usmeritve glede sklepa o spremstvu žrtve s strani policije.

h) Čim prej bo treba:

- pripraviti **nov akcijski načrt** za preprečevanje nasilja v družini za leti 2014 in 2015;
- pripraviti **ново resolucijo** o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini za naslednje petletno obdobje (2015–2019);
- **izvesti akcijski načrt** v okviru posodobljenega Programa za otroke in mladino 2006–2016 za obdobje 2013–2016, ki naj bi bil pripravljen v prvi polovici 2014 in
- **ratificirati** t. i. **Istanbulsko konvencijo**, to je Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter boju proti njima.

i) **Na področju izobraževanja** je treba:

- nadgraditi vsebino Smernic za analizo, preprečevanje in obravnavo/obvladovanje nasilja v šolskem prostoru 2004 in
- nadgraditi in posodobiti Pravilnik o obravnavanju nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode, ker je zastarel.

Vse spremembe naj bodo uvedene na podlagi ugotovitev in pripomb iz prakse, kot je bilo to izvedeno tudi ob sprejemu prve različice smernic in pravilnika.

- j) Z zakonodajo bi bilo treba izboljšati ureditev skrbništva za osebe, ki niso sposobne skrbeti zase. Težave v praksi: plačilo takse s strani tistega, ki sproži postopek za določitev skrbništva. Kljub temu, da bi moralo sodišče po uradni dolžnosti, ko izve za tak primer, samo sprožiti postopek, se slednja za to nerada odločajo. Tudi centri za socialno delo, ki so prav tako potencialni predlagatelj, podajo predlog večinoma le v primerih, ki jih ocenijo za najhujše, saj nimajo na voljo dovolj finančnih sredstev, da bi to storili večkrat. Ljudje brez finančnega zaledja torej težje uveljavljajo to pravico oziroma jim je celo nedostopna.
- k) Treba bi bilo oblikovati strokovne smernice za obravnavo nasilja v družini na področju zdravstva, katerih potrditev s strani Zdravstvenega sveta v 3. členu predvideva Pravilnik o pravilih in postopkih pri obravnavanju nasilja v družini pri izvajanju zdravstvene dejavnosti. Kljub dolgoletnim pozivom področja zdravstvene nege po nujnosti njihovega sprejema Ministrstvo za zdravje omenjenih smernic še vedno ni oblikovalo.
- l) Na področju psihičnega nasilja oziroma trpinčenja na delovnem mestu, pri katerem je veliko podobnosti s psihičnim nasiljem v družini, je bil narejen velik napredek. Nekaj je tudi že sodne prakse, kar bi lahko pomagalo tudi pri reševanju primerov psihičnega nasilja v družini in pri uvedbi zakonskih rešitev.

XV. PREVENTIVA IN OZAVEŠČANJE:

- a) Izvajanje preventivnih ukrepov za rizične skupine, vso populacijo in povzročitelje nasilja je nujno, saj jih primanjkuje, prav tako pa tudi finančne podpore za njihovo izvajanje.
- b) Preventivno delovanje je lahko učinkovit način preprečevanja pojava nasilja pri mladostnikih, saj so dejanja slednjih pogosto povezana z njihovo lastno izkušnjo žrtve nasilja v domačem okolju, v otroštvu. Težave naj se rešujejo na začetku (pri preprečevanju vzroka za razvoj nasilništva pri mladostniku) in ne na koncu (pri ukrepih za preprečevanje že storjenega nasilnega dejanja).
- c) S preprečevanjem pojava nasilja se je treba soočiti tudi z akcijami ozaveščanja strokovnih delavcev, z njihovim usposabljanjem, z izobraževanjem, tiskovnimi konferencami, posveti za izboljšanje povezovanja organizacij za obravnavo nasilja na sistemski ravni, ... in z napotki za reagiranje v konkretnih primerih. Iz Akcijskega načrta 2012–2013 že sedaj izhaja zaveza, da je treba strokovnim delavcem zagotoviti možnost za dodatno usposabljanje, da bi lahko učinkovito delali in hitro prepoznali različne oblike nasilja v družini.

* * *

Državni svet poziva Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Ministrstvo za izobraževanje, da v enem letu Komisijo Državnega sveta za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide seznanita z učinki 5. 12. 2013 podpisanega Dogovora v zvezi z izvajanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini, katerega namen je usklajeno in učinkovito ukrepanje na področju obravnave nasilja v družini.

* * *

Predlog sklepov je pripravljen na podlagi poročila Komisije za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide.